

Ümummilli Lider və Azərbaycan TƏHSİLİ

Azərbaycan xalqının müasir milli tarixində inkişaf və tərəqqi ilə bağlı ehtəşəm bir hadisə, toplumun taleyini və qədərini pozitiv məcraya dəyişmiş ehtəşəm bir mühüm missiya yoxdur ki, onun üzərində türk və müsəlman dünyasının böyük oğlu, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin imzası və əməyi olmasın. Heydər Əliyev yaxşı bildirdi ki, şanlı keçmiş, zəngin dövlətçilik ənənələri və tükənməz insan resursları olan bir xalqın iqtisadi, siyasi və mədəni həyatını müasir dövrün tələblərinə uyğun nizamlamaq üçün, ilk əvvəl onun intellektual elitasının formalaşdırılması başlıca şərtidir. Məhz bu səbəbdən Ümummilli Liderin Azərbaycana həm birinci, həm də ikinci rəhbərliyi dövründə intellektual resursların yeni inkişaf mərhələsinə çıxarılması, elmi-texniki tərəqqidə insan kapitalının rolundan durmadan artırılması prioritet məsələ idi. Heydər Əliyevin 1969-cu il iyul ayının 14-də Azərbaycan Respublikasına rəhbərliyə başladığı ilk günlərdən məmləkətin gələcəyi və tərəqqisi naminə atdığı birinci addım da ölkədə təhsil sisteminin keyfiyyət əmsallarının yüksək səviyyəyə qaldırılması işi ilə bağlı olmuşdu. Respublikada kadr siyasətini uğurla həyata keçirən Ümummilli Lider yaxşı başa düşürdü ki, ölkənin işıqlı gələcəyini etibarlı şəkildə təmin etmək üçün milli dəyərlərə və tarixdən gələn əxlaq-mədəni keyfiyyətlərə sahib olan, pozitiv elmin bütün sirlərinə israrla yiyələnməyə çalışan, özündə milli mentalitetin ənənəvi komponentlərini fəxrət hissi ilə tərənnüm etməyi bacaran, Şərqi və Qərbi yüksək təşəkküllü elmi-mədəni nailiyyətlərini davamlı olaraq mənimsəyən, daim yeniliyə, yaradıcılığa və reformasiyaya can atan, doğma Azərbaycanımızı bütün varlığı ilə sevən intellektualların yetişdirilməsi təxirəsalınmaz tarixi vəzifə olmalıdır.

bycan cəmiyyətinin intellektual potensialının necə böyük bir sıçrayış etməsinin şahidi olar. Azərbaycan Respublikası 1991-ci ildə istiqlaliyyət qazandıqdan və siyasi müstəqillik əldə etdikdən sonra, ölkədə tarixi ənənələrin bərpası edilmiş və demokratizm prinsiplərinə əsaslanan dövlət quruculuğunun həyata keçirilməsi kontekstində müəttəf düşüncənin

gənc nəslin müasir dövrün tələblərinə uyğun təhsil alması və tərbiyə edilməsi işini Azərbaycan Respublikasının təhsil sistemi üzünə götürdü. Bu mühüm və şərfli vəzifənin beynəlxalq standartlara uyğun şəkildə həyata keçirilməsi nəticəsində milli təhsil sisteminə yeniyeni reformasiyalar imza atıldı.

1993-cü ildə Azərbaycan Respublikasına ikinci dəfə rəhbərlik etməyə başlayan Ulu Öndər Heydər Əliyev ölkədə siyasi sabitliyi bərqərar etdikdən sonra Azərbaycan təhsilinin yenidən qurulması və inkişafı ilə bağlı mühüm tədbirlərin icrasına xüsusi önəm verdi. Dövlət başçısının sərəncamı ilə ümumtəhsil müəssisələrində ümumi orta təhsil II illik ümumi icbari təhsillə əvəz olundu. 1998-ci ilin mart ayında Ümummilli Lider Heydər Əliyevin imzaladığı Formana əsasən müstəqil Azərbaycan Respublikasında milli təhsil konsepsiyasının yaradılması və onun həyata keçirilməsi strategiyasının hazırlanması üzrə Dövlət Komissiyası yaradıldı. Təhsilin yenidən qurulması və inkişafı ilə bağlı Dövlət Programının üç mərhələdə həyata keçirilməsi nəzərdə tutuldu. 1999-cu ildə sözügedən programın I mərhələsinin icrasına başlandı. Ulu Öndərin milli təhsilin yenidən qurulması və inkişafı ilə bağlı diqqət mərkəzində saxladığı ən mühüm məqamlardan biri təhsilin məzmununun müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyinin ideyası prinsiplərinə uyğun formalaşdırılması idi. Bu baxımdan yeni dərslərin hazırlanması prioritet məsələ kimi ön plana çəkilirdi. Heydər Əliyev milli təhsil sisteminin Azərbaycan dili, Azərbaycan ədəbiyyatı və Azərbaycan tarixi dərslərinin məzmununa xüsusi diqqət ayırırdı. Ulu Öndərin digər bir sərəncamı ilə orta və ümumtəhsil məktəblərində dərslərlərdən pulsuz istifadə qaydaları tətbiq olundu.

Milli təhsilimizin keyfiyyət meyarlarının dünya standartlarına çatdırılması kimi mühüm tarixi missiyamı 2003-cü ildən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev uğurla icra edir. 2005-2007 və 2008-2013-cü illərdə Azərbaycan təhsilinin inkişafı ilə bağlı qəbul edilmiş iki Dövlət programının həyata keçirilməsi nəticəsində milli təhsilin müasir tələblərə uyğun qurulması işinin dinamikasında əhəmiyyətli irəliləyişlər baş vermişdir. Bu sahədə xüsusi diqqət mərkəzində olan məsələ isə dövrün elmi-texniki ruhanə

təhsilin ciddi subordinativ təsiri nəticəsində ortaya çıxan stereotiplərdən azad olması üçün mübit şərait yaradır.

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin böyük diqqət və qayğısı sayəsində ali kürsiyə çıxarılmış və yüksək keyfiyyət məqamına çatmış Azərbaycan təhsilinin əldə etdiyi nailiyyətlərdən biri də onun humanist prinsiplər üzərində qurulmasıdır. Tədris prosesinin iştirakçıları arasında qarşılıqlı hörmətə, yardıma və anlaşmaya əsaslanan təhsilin humanistləşdirilməsi işi milli təhsildə əldə olunan müttəfqi nəticələrdən biridir. Təhsilin humanistləşdirilməsinin ərsəyə gətirdiyi ən mühüm nəticə isə sosial təcürənin metodiki və məqsədyönlü şəkildə şəxsi təcürəyə çevrilməsidir. Azərbaycan təhsilinin humanistləşdirilməsi bu gün ümumtəhsil və ali təhsil müəssisələrində bərqərar edilmiş inklüziv (ing. inclusion - müttəfqi, daxil etmək) təhsili də nəzərdə tutur. Inklüziv təhsil orta və ali təhsil almaq hüququ və arzusu olan hər kəsin fiziki, sosial, emosional, mental, nitq, intellektual və s. əlamət və xüsusiyyətlərindən asılı olmayaraq, ümumtəhsil və ali təhsil müəssisələrində oxumaq imkanı verir.

Bu gün milli təhsildə əldə edilən nailiyyətlərdən biri də məktəbəqədər təhsilin inkişaf etdirilməsi ilə əlaqədardır. Hazırda ölkəmizdə fəaliyyət göstərən 1638 məktəbəqədər təhsil müəssisəsində 120 mindən artıq azyaşlı uşaq təhsil alır. Çoxlu sayda məktəbəqədər özal təhsil müəssisələri də fəaliyyət göstərir.

Ölkəmizdə aparıcı pədaqoji saxlaların və kollektivlərin fəaliyyətini stimullaşdırmaq məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2008-ci il sentyabr ayının 4-də "On yaxşı orta məktəb və on yaxşı müəllim mükafatı"nın təsis edilməsi haqqında müttəfqi sərəncam imzaladı. Sərəncama əsasən hər il Respublikamızda "On yaxşı məktəb" və "On yaxşı müəllim" müsabiqələri keçirilir. Bu isə müəllimlərin statusunu və nüfuzunu daha da artırılmasında mühüm rol oynadı.

2004-cü ildən başlayaraq, Azərbaycan Respublikasının

Birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın rəhbərliyi altında Heydər Əliyev Fondu ümumtəhsil məktəblərinin inşası və rekonstruksiyası işinə müttəfqi töhfələr verir. Bu günə qədər Respublikamızda Heydər Əliyev Fondunun birbaşa maliyyə dəstəyi ilə 500 yüzdən çox məktəb binası inşa olunmuş və ya rekonstruksiya edilmişdir. Hazırda ölkəmizdə 4469 ümumtəhsil (onlardan 23-ü qeyri-dövlət məktəbidir) məktəbi fəaliyyət göstərir. Son illərdə onların 70%-i tamir edilmiş və yaxud yenidən inşa olunmuşdur. COVID-19 pandemiyasına qədər Azərbaycan Respublikasının Elm və Təhsil Nazirliyi tərəfindən 12 ümumtəhsil, 2 internat, 3 orta-ixtisas təhsil müəssisəsi inşa edilmiş və istifadəyə verilmişdir. Məktəblərin maddi-texniki bazasının yaxşılaşdırılması tədbirləri çərçivəsində 60 məktəbdə müasir laboratoriya kabinetləri yaradılmışdır.

Hazırda Respublikada orta ixtisas təhsili müəssisələrinin inkişafına da xüsusi diqqət ayrılır. Bu gün ölkəmizdə, biri qeyri-hökumət olmaqla 61 orta ixtisas təhsili müəssisəsi fəaliyyət göstərir. Nazirlər Kabinetinin 2016-cı il 3 fevral tarixli sərəncamı ilə 14 kollec birləşdirilmiş və 7 yeni kollec (onlardan 3-ü regional statusa malikdir) yaradılmış, onlardan 3-ü isə müttəfqi təmayüllü ali təhsil müəssisələrinin sərəncamına verilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının təhsil sisteminə əldə olunmuş yüksək nailiyyətlərdən biri də 2005-ci il mayın 19-da Bergen (Norveç) şəhərində keçirilən Beynəlxalq konfransda Azərbaycan Respublikasının Boloniya Təhsil Prosesinə qoşulması haqqında müttəfqi sənəd imzalanmasıdır. Bu sənədə əsasən ölkənin bütün ali təhsil müəssisələrində tədrisin kredit sisteminə əsaslanan təşkili haqqında müttəfqi rəqləmənt təsdiq olunmuşdur. Rəqləmənt milli təhsilin humanistləşdirilməsini, təlimin tolerant pədaqoji müttəfqi prinsipi əsasında həyata keçirilməsini, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından somərlə istifadə edilməsini, gənc nəslin dünyagörüşünün daim genişləndirilməsini nəzərdə tutur.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikasına birinci və ikinci rəhbərliyi dövründə həyata keçirdiyi və milli genofondun bərpası edilmasını nəzərdə tutan intellektual inkişaf bu gün öz bəhrəsini verməkdədir. Bu inkişafın sayəsində milli insan potensialı milli insan kapitalına çevrildi. Bu kapitalın ərsəyə gətirdiyi intellektual elita bu gün Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi altında bütün qüvvələrini səfərbər edərək Azərbaycanı dünyanın ən inkişaf etmiş ölkələri sırasına çıxarmaq və ölkəmizi qlobal gələcəyin qurulması kimi mühüm prosesin ən vacib iştirakçılarından birinə çevirmək uğrunda müttəfqi aparr.

Elçin KƏRİMOV,
Mərkəzi Aran Regional Təhsil İdarəsinin müdiri

XX əsrin 60-cı illərinin sonu, 80-ci illərinin əvvəllərində Azərbaycanda reallaşdırılan milli-mədəni inkişafın sürətli tempolərdə cərəyan edən dinamikasına qısaca nəzər salmaq kifayət edir ki, Azərbaycan milli ideyasının gerçəkləşməsinə naminə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin müttəfqi fəaliyyətinin və onun hər hansı meyara və ölçüyə sığmayan misilsiz xidmətlərinin ərsəyə gətirdiyi yarıda biləson.

Heydər Əliyev XX əsrin 20-ci, 30-cu illərində bolşevik irticasının və sovet repressiv siyasətinin qurbanı olmuş milli genofonda bərpası etmək istiqamətində həyatı vəzifəni şərfli yerinə yetirmək kimi müttəfqi təşəbbüs bir tarixi məsuliyyəti öz üzünə götürmüşdü. Ümummilli Liderin elm, təhsil və mədəniyyət sahələrində həyata keçirdiyi müttəfqi tədbirlərin başlıca nəticəsi isə müasir Azərbaycan insanının təhsilində yeni intellektual etalonun formalaşması oldu. Ulu Öndərin Azərbaycana birinci rəhbərliyi dövründə ölkəmizin intellektual genofondu ehtəşəm bir alı məqamına yetişdi ki, cəmiyyət həyatının bütün sahələrində - təhsildə, elmdə, ədəbiyyatda, təsviri və tətbiqi incəsənətdə, musiqidə, kinematografiyada və digər sahələrdə dünya miqyaslı çoxlu sayda ustadlar yetişdi. Heydər Əliyev bununla da uzun illər fiziki və intellektual terrora məruz qalmış Azərbaycan xalqının əsl-nəcəbətini, tarixin yaradıcı ruhundan güc almış ənənəvi simasını, onun qədimliklə ümumi əlaqəsi olan tarixi yaddaşını, milli əlamətlərini və mental xüsusiyyətlərini özünə qaytardı.

Ulu Öndər Azərbaycanda dünyanın müasir inkişaf standartları ilə rəqabət aparmağa qadir olan adekvat mədəni və intellektual şəraitin formalaşdırılmasına nail oldu. Heydər Əliyev qısa müddət ərzində, planetar miqyasda bir siyasət ulduzu kimi parladı, müttəfqiyyətin və uzaqgörənliyin nümunəsi kimi özünü təsdiq etdi. Ulu Öndər Heydər Əliyevin daim diqqət mərkəzində saxladığı məsələlərdən biri təhsil sistemi ilə bağlı idi. Xalqın intellektual intibahı kimi bir tarixi vəzifəni üzünə götürən Ümummilli Lider yaxşı başa düşürdü ki, milli ruh, milli insan kapitalının öz şərhələrinə aşaraq ümumşəxsi sərəvətə çevrilməsi, bununla da ümumdünya nailiyyəti olması üçün təhsilin bütün mərhələlərinin yüksək məqamda cəmlənməsi, müttəfqiyyəti, yaradıcı və tənqidi düşüncəni intellektuallar ordusunun yaradılması, elm və sənət korifeylərinin yetişdirilməsi, xalqın

düşünən beyni, toplumun sönməz zəkası və intellektual siması sayılan metrələrin ərsəyə gəlməsi, cəmiyyətin idraki öndərləri olan, dühasını gələcək nəsillərə ötürməyi müttəfqi vəzifə hesab edən ziyalıların cəmiyyətin aparıcı qüvvəsi olması şərtidir.

Ümummilli Lider xalqın mədəni və intellektual intibahını elmin və təhsilin yeni inkişaf səviyyəsinə qaldırılmasında gördü. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin hələ XX əsrin 60-cı illərinin sonu, 80-ci illərinin əvvəllərində Azərbaycanda formalaşdırıldığı təhsil sisteminin çox yüksək inkişaf tempoları milli insan kapitalının necə yüksək potensiala malik olmasının sübutu idi. O dövrdə Azərbaycan Respublikasının ali təhsil müəssisələrinin demək olar ki, hamısında hələ orta məktəblərdə "vunderkind" (alm. Wunderkind - "möcüzə uşaq"), - ölkənin təhsil sistemi tərəfindən rəsmi səviyyədə əqli-intellektual imkanlarına, idraki bacarıqlarına görə yaşdlarından fəvqəladə şəkildə fərqlənən uşaq statusu almış və orta təhsil programını nəzərdə tutulan müddətdən xeyli tez məntəməmiş uşaqlar və gənclər təhsil alırdı. Hətta həmin dövrdə ölkənin orta və ali təhsil sisteminə "eksternat" (lat. externus - kənar, - ümumi orta və ali təhsil programının şğırd, yaxud tələbə tərəfindən müttəfqi şəkildə məntəmənilməsinə nəzərdə tutan və dövlət akkreditasiyası ilə təsdiqlənən xüsusi attestasiya forması) adlanan vacib element də daxil edilmişdi. Sözügedən dövrdə, ölkədə hətta savant sindromu (fran. Savant - bilikli, alim, - fiziki və fizioloji, o cümlədən avistik çatışmazlıqları olan şəxsin bir və ya bir neçə sahədə dahilik əlamətlərinin ifadəsi ilə müşayiət olunan unikal hadisədir) hallarına da rast gəlinirdi. Bu isə ölkədə hər kəsin yüksək təhsil alması üçün adekvat şəraitin olmasından xəbər verir. Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycana birinci rəhbərliyinin sonunda - XX əsrin 80-ci illərinin əvvəllərində Respublikada hətta orta statistik azərbaycanlının intellektual koeffisienti (ing. IQ - intelligenc quotient - insanın əqli inkişafının onunla eyni yaşda olan orta statistik insanın intellektinin səviyyəsi ilə müqayisədə əmsal) kifayət qədər yüksək həddə çatmışdı. Hələ 1912-ci ildə alman alimi Uilyam Lüss Ştern (1871-1938) tərəfindən elmi döviyyəyə daxil edilmiş "intellekt koeffisienti" anlayışının müddəalları və onun ölçülməsi meyarlarına nəzər salsaq 13 il (1969-1982) ərzində Azər-